

НОРМАТИВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ: ЕТАПИ, ВИКЛИКИ, ПЕРСПЕКТИВИ.

Бучинська А.Й.,

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри правознавства

Поліського національного університету

ORCID: 0000-0001-6348-299X

Бучинська А.Й. Нормативне регулювання штучного інтелекту в Європейському Союзі: етапи, виклики, перспективи.

У статті досліджується процес формування правового визначення штучного інтелекту (ШІ) в контексті європейського регуляторного підходу, зокрема через призму нещодавно ухваленого Регламенту (ЄС) 2024/1869 про гармонізовані правила щодо штучного інтелекту (AI Act). Підкреслюється, що стрімкий розвиток цифрових технологій, багатовекторність застосування ШІ та його міждисциплінарна природа створюють значні виклики для правового унормування. Автор аналізує нормативні, етичні та політичні передумови, які сприяли поступовому формуванню концептуального бачення ШІ в Європейському Союзі, починаючи з політичних ініціатив 2018 року, створення Групи високого рівня з питань штучного інтелекту та оприлюднення «Білої книги з штучного інтелекту. Європейський підхід до досконалості і довіри» 2020 року, в якій було окреслене стратегічне бачення розвитку ШІ в ЄС. Особлива увага приділена правовій дефініції поняття «система штучного інтелекту» у статті 3 AI Act, яка поєднує технологічну нейтральність із ризикоорієнтованим підходом.

Стаття висвітлює, як європейська модель регулювання ШІ ґрунтується на двох основоположних принципах – забезпечення технологічного лідерства у світі (досконалість) та утвердження довіри, такий підхід передбачає стимулювання інновацій і впровадження передових рішень, а з іншого боку дотримання прав людини, етичних стандартів і демократичних цінностей. Розглянуто основні етапи нормотворчого процесу, ключові позиції інституцій Європейського Союзу (Комісії, Ради, Парламенту), а також політичні компроміси, які передували ухваленню остаточного тексту Регламенту у 2024 році. Проаналізовано нові обов'язки держав-членів щодо створення інституційного нагляду на національному рівні, адаптації національного законодавства вимогам Регламенту та запровадження механізмів відповідальності за порушення положень даного акту.

У підсумку зроблено висновок, що Регламент (ЄС) 2024/1869 є першою спробою створення всебічної нормативної основи для регулювання штучного інтелекту на наднаціональному рівні, яка не лише закріплює його правове визначення, а й встановлює принципи безпечного, прозорого та етично відповідального використання ШІ в умовах цифрової трансформації.

Ключові слова: штучний інтелект, Європейський Союз, Європейська Комісія, Рада Європейського Союзу, регламент.

Buchynska A.Yo. The regulation of artificial intelligences in the European Union: stages, challenges, prospects.

The article examines the process of forming a legal definition of artificial intelligence (AI) in the context of the European regulatory approach, in particular through the prism of the recently adopted Regulation (EU) 2024/1869 on harmonised rules on artificial intelligence (AI Act). It is emphasized that the rapid development of digital technologies, the multi-vector application of AI and its interdisciplinary nature create significant challenges for legal regulation. The author analyzes the regulatory, ethical and political prerequisites that contributed to the gradual formation of a conceptual vision of AI in the European Union, starting with the political initiatives of 2018, the creation of the High-Level Group on Artificial Intelligence and the publication of the 2020 "White Paper on Artificial Intelligence. A European approach to excellence and trust", which outlined a strategic vision for the development of AI in the EU. Particular attention is paid to the legal definition of the concept of "artificial intelligence system" in Article 3 of the AI Act, which combines technological neutrality with a risk-based approach.

The article highlights how the European model of AI regulation is based on two fundamental principles – ensuring technological leadership in the world (excellence) and establishing trust, such

an approach involves stimulating innovation and implementing advanced solutions, and on the other hand, respecting human rights, ethical standards and democratic values. The main stages of the rule-making process, key positions of the European Union institutions (Commission, Council, Parliament), as well as political compromises that preceded the adoption of the final text of the Regulation in 2024 are considered. The new obligations of Member States to establish institutional oversight at the national level, adapt national legislation to the requirements of the Regulation and introduce liability mechanisms for violations of the provisions of this act are analyzed.

As a result, it was concluded that Regulation (EU) 2024/1869 is the first attempt to create a comprehensive regulatory framework for regulating artificial intelligence at the supranational level, which not only enshrines its legal definition, but also establishes the principles of safe, transparent and ethically responsible use of AI in the context of digital transformation.

Key words: artificial intelligence, European Union, European Commission, Council of the European Union, regulation.

Постановка проблеми. У XXI столітті стрімкий розвиток цифрових технологій, зокрема систем штучного інтелекту (ШІ), трансформує не лише способи виробництва, споживання та комунікації, а й фундаментальні засади правового регулювання. Технології, які донедавна залишалися предметом суто футурологічних концепцій, нині активно впроваджуються у сферу публічного управління, правосуддя, охорони здоров'я, освіти та безпеки. Така трансформація зумовлює необхідність розроблення ефективних нормативних підходів до їх правового забезпечення. У цьому контексті «штучний інтелект» постає водночас як ключове, так і спірне поняття. Його міждисциплінарний характер, відсутність уніфікованого визначення та висока технологічна динаміка створюють суттєві виклики для правотворчості, регуляторної практики та юридичної доктрини.

Правове визначення ШІ виступає необхідною передумовою для побудови ефективних регуляторних режимів, які охоплюють питання юридичної відповідальності, прозорості, недискримінації, захисту персональних даних та дотримання основоположних прав і свобод людини. Водночас намагання юридично кодифікувати складне і змінне технічне явище часто виявляються або надто загальними, або надмірно обмежувальними, що не відповідає фактичним можливостям сучасних інтелектуальних систем.

Європейський Союз як політико-правова спільнота, заснована на спільних цінностях, що послідовно утверджує пріоритет прав людини, принципу верховенства права та етичних стандартів, протягом останнього десятиліття здійснював системну роботу, спрямовану на створення комплексної правової основи для впровадження ШІ. Ухвалення Регламенту (ЄС) 2024/1869 про гармонізовані правила щодо штучного інтелекту (AI Act) стало першим системним кроком на шляху до кодифікації правового визначення ШІ у правопорядку ЄС. Цей нормативно-правовий акт не лише закріплює юридичну дефініцію поняття «система штучного інтелекту», але й базується на концептуальному підході, який поєднує технологічну нейтральність, ризикоорієнтованість та ціннісну орієнтацію на довіру і надійність.

Мета дослідження: здійснити науковий аналіз процесу формування правового визначення поняття штучного інтелекту в межах європейського регуляторного підходу, зокрема, через призму положень AI Act, із урахуванням еволюції стратегічних, етичних та політичних орієнтирів ЄС. Особливий акцент робиться на міждисциплінарних труднощах юридичної дефініції ШІ, співвідношенні технічного та правового змісту цього поняття, а також значенні правового визначення для забезпечення правової визначеності, нормативної ефективності та захисту фундаментальних цінностей у цифрову епоху.

Стан опрацювання проблематики. Питання правового визначення штучного інтелекту є предметом активного міждисциплінарного обговорення як у межах юридичної доктрини, так і в суміжних галузях знань – інформатиці, філософії, етиці, соціології. Попри зростання кількості публікацій, присвячених ШІ, питання формалізації його дефініції у правовому полі залишається відкритим, що зумовлено складністю самого об'єкта, відсутністю єдиного наукового консенсусу, а також відмінністю у підходах до розуміння ШІ в різних правових системах.

У вітчизняній правовій науці проводяться дослідження, присвячені правовому регулюванню систем штучного інтелекту в Європейському Союзі. Серед науковців, які розглядають дану проблематику, можна виокремити: Єфремову К., Бурило В., Пилипчук В., Баранов О., Гиляка О., серед польських науковців свої праці питанням правового регулювання систем штучного інтелекту в ЄС, присвятили: Козловські Я., Зюлковська К., Кастелік-Смаза А.

Незважаючи на зростання обсягу наукових досліджень, юридична доктрина ще не виробила уніфікованого підходу до визначення поняття штучного інтелекту у правовому сенсі. Це створює додаткові труднощі для процесів нормотворення, правозастосування, а також для гармонізації на-

ціонального законодавства з міжнародно-правовими та європейськими стандартами регулювання штучного інтелекту.

Виклад основного матеріалу. Термін «штучний інтелект» (ШІ) (artificial intelligence) вперше було запропоновано Джоном Маккарті у 1956 році під час Дартмутської конференції, яка символічно вважається відправною точкою даного напрямку досліджень. Водночас навіть сьогодні не існує єдиного загальновизнаного правового чи технічного визначення штучного інтелекту, що зумовлено, зокрема, динамічним розвитком інформаційних технологій, постійною еволюцією алгоритмічних моделей, а також міждисциплінарним характером самого поняття. У контексті стрімкого технологічного прогресу наявні дефініції ШІ нерідко виявляються надто вузькими й не здатними повною мірою охопити увесь спектр функціональних можливостей, які притаманні сучасним інтелектуальним системам [1, с. 7].

У науковій літературі спостерігається значна кількість спроб сформулювати визначення поняття штучного інтелекту (ШІ), однак у зв'язку з постійною еволюцією цифрових технологій, зростанням обчислювальних потужностей та ускладненням алгоритмічних моделей, вироблення єдиної загальновизнаної дефініції залишається складним завданням. Змістовне наповнення поняття «штучний інтелект» суттєво варіюється залежно від галузі наукових знань (інформатика, філософія, право, етика), прикладної сфери застосування (зокрема автономні транспортні системи, цифрова медицина, адміністративні послуги, правосуддя), а також від рівня автономності й складності алгоритмів, що використовуються у відповідних технологічних рішеннях. Така концептуальна багатозначність унеможливорює формалізацію універсального визначення ШІ, яке б одночасно відповідало технічним реаліям, правовим вимогам і етичним стандартам.

З юридичного погляду, це породжує складнощі щодо встановлення чітких правових меж застосування ШІ, зокрема в аспектах відповідальності, правосуб'єктності, захисту даних, недискримінації, прозорості та дотримання основоположних прав і свобод людини.

Європейський Союз упродовж тривалого часу перебував у процесі формування нормативного підходу до визначення поняття «штучний інтелект», що зумовлювалося високим рівнем міждисциплінарності цього феномену, стрімким розвитком відповідних технологій, а також потребою в узгодженні технічних характеристик із принципами правової визначеності та юридичної передбачуваності. Ухвалений Регламент Європейського Парламенту та Ради (ЄС) 2024/1869 від 13 березня 2024 року про гармонізовані правила щодо штучного інтелекту (AI Act) став першим нормативно-правовим актом, який на законодавчому рівні Європейського Союзу, щоправда врегулював поняття «системи штучного інтелекту», а не саме поняття «штучний інтелект».

Відповідно до статті 3(1) Регламенту, «система штучного інтелекту» означає машинну систему, розроблену для роботи з різним рівнем автономії після її впровадження, яка може демонструвати адаптивні можливості після такого впровадження та яка, з метою досягнення чітко визначених або неявних цілей, робить висновок про те, як генерувати результати з отриманих вхідних даних, таких як прогнози, контент, рекомендації або рішення, які можуть впливати на фізичне або віртуальне середовище [2].

Прийняттю Регламенту Європейського Парламенту та Ради (ЄС) 2024/1869 від 13 березня 2024 року про гармонізовані правила щодо штучного інтелекту передував тривалий процес формування стратегічного бачення Європейського Союзу у сфері цифрових технологій та інтелектуальних систем. У зв'язку зі стрімким розвитком технологій штучного інтелекту (ШІ) та його дедалі більшим впливом на суспільні відносини, економіку, права людини й безпеку, постала об'єктивна потреба у створенні узгодженого нормативного підходу на рівні ЄС з метою забезпечення правової визначеності, передбачуваності та захисту основоположних цінностей Союзу [3, с. 58].

Першими ключовими кроками у напрямі формування політики Європейського Союзу щодо штучного інтелекту стали політичні ініціативи 2018 року, коли питання розвитку ШІ вперше стало предметом двох офіційних документів Європейської Комісії. 25 квітня було оприлюднено Комюніке «Штучний інтелект для Європи» (SWD(2018) 137 final) [4], а 7 грудня – Скоординований план щодо штучного інтелекту (COM(2018) 795 final) [5]. Обидва документи визначили стратегічні пріоритети діяльності ЄС у цій сфері, зокрема: нарощування інвестицій (як публічних, так і приватних) у розвиток технологій штучного інтелекту; підготовка до соціально-економічних трансформацій, зумовлених впровадженням ШІ; а також забезпечення розвитку інтелектуальних систем із дотриманням етичних принципів, норм права та основоположних цінностей Європейського Союзу.

Наступним кроком реалізації окресленої політики стало створення у 2019 році Групи високого рівня з питань штучного інтелекту (High-Level Expert Group on Artificial Intelligence) – незалежного дорадчого органу, якому було доручено розроблення етичних орієнтирів для розвитку ШІ та підготовку регуляторних рекомендацій для інституцій Європейського Союзу. Результатом першого етапу діяльності цієї групи стало оприлюднення 8 квітня 2019 року документа «Етичні настанови щодо

надійного штучного інтелекту» (Ethics Guidelines for Trustworthy AI), який запропонував комплексний підхід до визначення критеріїв, за яких системи штучного інтелекту можуть вважатися «надійними» (trustworthy) з точки зору етики, прозорості, підзвітності та поваги до прав людини [6].

У контексті висування своєї кандидатури на посаду Президента Європейської Комісії Урсула фон дер Ляєн у липні 2019 року представила програмний документ «Моя програма для Європи» (My Agenda for Europe), у якому були окреслені основні політичні пріоритети на період каденції Європейської Комісії 2019–2024 років. У документі визначено шість стратегічних напрямів, що, за задумом авторки, мають сприяти формуванню стійкого, інклюзивного та інноваційного майбутнього Європейського Союзу. Один із ключових блоків програми – «Європа, придатна для цифрової епохи» (A Europe fit for the Digital Age) – присвячено цифровій трансформації як пріоритетному вектору політики ЄС [7].

У третьому розділі програми зазначено, що штучний інтелект є елементом інновацій, здатним сприяти вирішенню соціальних проблем – від охорони здоров'я та сільського господарства до безпеки й виробництва. Протягом перших 100 днів роботи нової Європейської Комісії було заплановано представити скоординований підхід до впливу штучного інтелекту на соціальні та етичні аспекти [7].

Важливим етапом у формуванні нормативного регулювання штучного інтелекту в Європейському Союзі стало оприлюднення Європейською Комісією 19 лютого 2020 року програмного документа «Біла книга з штучного інтелекту. Європейський підхід до досконалості і довіри» (COM(2020) 65 final). Цей документ окреслив стратегічне бачення розвитку ШІ в ЄС, визначивши двоєдину мету – досягнення досконалості та забезпечення довіри. Під досконалістю розуміється прагнення Європейського Союзу відігравати провідну роль у світі у сфері створення та впровадження інноваційних рішень на основі штучного інтелекту. Концепт довіри, у свою чергу, передбачає формування нормативного й етичного середовища, що гарантує безпеку, прозорість, недискримінацію, повагу до основоположних прав людини та дотримання етичних принципів у процесі розробки й застосування ШІ [8].

Біла книга стала ключовим етапом у формуванні європейської моделі регулювання штучного інтелекту, що ґрунтується не лише на прагненні до технологічного лідерства, але й на ціннісному підході, заснованому на повазі до прав людини, етичних засадах і принципі верховенства права. Вона започаткувала широкомасштабний процес публічних консультацій, який у підсумку відіграв важливу роль у формуванні нормативного проєкту – Регламенту (ЄС) 2024/1869 (AI Act).

У квітні 2021 року Європейська Комісія представила довгоочікуваний проєкт Регламенту, що встановлює гармонізовані правила щодо штучного інтелекту. Основною метою цього документа стало створення уніфікованої на рівні ЄС правової рамки, яка дозволяє максимально реалізувати потенціал штучного інтелекту (ШІ), одночасно мінімізуючи пов'язані з ним ризики.

Проєкт був підготовлений з урахуванням широкого впровадження ШІ в різноманітні сфери соціального, економічного та суспільного життя, а також з огляду на динамічний, складно прогнозований характер його подальшого розвитку і потенційно серйозні негативні наслідки. У науковій правничій доктрині акцентується увага на низці додаткових чинників, що повинні бути враховані у процесі нормотворчої діяльності в цій сфері. Зокрема, йдеться про специфіку самого штучного інтелекту, який розвивається у фрагментований, некоординований спосіб (окремі елементи систем створюються автономно), із загальнодоступною дослідницькою інфраструктурою (часто без істотних обмежень доступу), у розосередженому середовищі (розробка відбувається паралельно в різних державах і установах), а також із технічною непрозорістю (неможливістю повного відтворення чи пояснення логіки функціонування складних моделей) [9, с. 192].

Регулювання ШІ, розробленого чи застосованого в Європі, додатково ускладнюється особливостями Європейського Союзу як правової та політичної спільноти. Йдеться, зокрема, про необхідність уніфікації правового режиму в десятках секторів економіки за наявності множинності правових систем держав-членів. Водночас Європейський Союз зобов'язаний дотримуватись фундаментальних цінностей, які не можуть бути знехтувані задля досягнення технологічного лідерства.

Виходячи з пріоритетності прав людини, ще у попередніх програмних документах Європейська Комісія сформулювала концепцію «європейського підходу до досконалості та довіри» у розвитку ШІ. Цей підхід передбачає, з одного боку, стимулювання інновацій і впровадження передових рішень, а з іншого – безумовне дотримання європейських цінностей. Серед таких цінностей Комісія особливо наголошує на захисті прав споживачів, персональних даних і приватності, недискримінації, забезпеченні соціального й екологічного добробуту, а також наявності ефективного механізму відповідальності у разі загроз для безпеки.

Ці принципи, у поєднанні з нерівномірним рівнем цифрової розвиненості держав-членів, формують ситуацію, за якої країни ЄС нерідко виступають імпортерами рішень на основі ШІ. У відповідь

на це інституції Європейського Союзу прагнуть створити таку регуляторну систему, яка – навіть якщо вона не забезпечує абсолютної технологічної переваги — є надійною, етично вивіреною та відповідною до засадничих демократичних цінностей [10, с. 506].

Таким чином, у 2021 році був представлений перший проєкт Регламенту про штучний інтелект, який заклав підвалини для правового регулювання систем ШІ залежно від рівня ризику, що ними створюється. У результаті тривалих міжінституційних переговорів між Європейською Комісією, Радою ЄС та Європейським Парламентом наприкінці 2023 року було досягнуто політичної згоди, що, у свою чергу, сприяло остаточному ухваленню Регламенту (ЄС) 2024/1869.

У грудні 2022 року Рада Європейського Союзу схвалила спільну позицію («загальний підхід») щодо проєкту Регламенту про штучний інтелект. Метою цього документа є гарантування того, щоб системи штучного інтелекту, які розміщуються на ринку ЄС або використовуються на території Союзу, були безпечними, відповідали чинному законодавству щодо захисту основоположних прав та узгоджувалися з цінностями Європейського Союзу.

Запропонований Регламент ґрунтується на підході, заснованому на оцінці ризиків, і встановлює єдину горизонтальну правову рамку для штучного інтелекту, що має на меті забезпечення правової визначеності. Його положення спрямовані на підтримку інвестицій та стимулювання інновацій у сфері ШІ, удосконалення механізмів управління та ефективного впровадження чинних норм, зокрема у сфері основних прав і безпеки, а також на сприяння формуванню єдиного ринку для застосувань ШІ. Регламент тісно пов'язаний з іншими стратегічними ініціативами Європейського Союзу, зокрема зі Скоординованим планом щодо розвитку штучного інтелекту, метою якого є прискорення інвестицій у цю сферу в межах ЄС [1, с. 30].

У червні 2023 року Європейський парламент вніс низку суттєвих поправок до проєкту Регламенту про штучний інтелект, зокрема до визначення поняття «система штучного інтелекту». У новій редакції зазначено, що «система штучного інтелекту» означає машинну систему, призначену для функціонування з різним ступенем автономності та здатну, з огляду на явні або неявні цілі, генерувати результати, такі як прогнози, рекомендації або рішення, що впливають на фізичне або віртуальне середовище (поправка № 165). А отже, Європейський парламент запропонував альтернативну інтерпретацію цього ключового терміна, відступивши від початкового формулювання, запропонованого Європейською Комісією [1, с. 30].

Таким чином, Регламент Європейського Парламенту та Ради (ЄС) 2024/1869 від 13 березня 2024 року про гармонізовані правила щодо штучного інтелекту став результатом тривалого процесу формування європейської політики у сфері штучного інтелекту, що включав публікацію програмних документів, таких як Біла книга з штучного інтелекту. Європейський підхід до досконалості і довіри, численні консультації з зацікавленими сторонами, пропозицію Комісії у 2021 році, а також інтенсивні міжінституційні переговори, у межах яких було досягнуто компромісу між інноваційним розвитком технологій та необхідністю забезпечення високого рівня захисту основоположних прав, безпеки й демократичних цінностей Європейського Союзу.

2 лютого 2025 року набрав чинності I і II Розділ Регламенту Європейського Парламенту та Ради (ЄС) 2024/1689, що знаменувало початок поетапного впровадження законодавчої рамки ЄС у сфері штучного інтелекту. Це свідчить про перехід від нормотворчої фази до етапу імплементації, який передбачає поступове введення в дію конкретних норм, інституційних структур і механізмів нагляду. Запровадження перших положень Регламенту спрямоване, насамперед, на створення необхідної інституційної інфраструктури, зокрема формування Європейської ради з питань штучного інтелекту, а також забезпечення нормативної визначеності для розробників, постачальників і користувачів ШІ-систем. Це дає змогу державам-членам, бізнесу та іншим зацікавленим сторонам адаптуватися до нових правових вимог та розпочати практичну підготовку до повного впровадження Регламенту, передбаченого упродовж наступних місяців і років.

Регламент, як форма актів вторинного права Європейського Союзу, має пряму дію в державах-членах, що означає його безпосереднє застосування без необхідності трансформації у національні нормативно-правові акти. На відміну від директив, які встановлюють лише цілі та загальні рамки, залишаючи державам-членам свободу вибору форм і засобів реалізації, регламент є обов'язковим у всіх його положеннях і підлягає однаковому застосуванню на всій території ЄС.

Однак, незважаючи на пряму дію, ухвалення Регламенту про штучний інтелект (AI Act) супроводжується встановленням нового комплексу інституційних і процедурних зобов'язань для держав-членів, які потребуватимуть адаптації на національному рівні. Зокрема, серед таких вимог можна виділити обов'язок призначити або створити національні органи ринкового нагляду, відповідальні за контроль за відповідністю систем ШІ вимогам Регламенту, забезпечення їхнього моніторингу, співпраці з Європейською радою з ШІ та реагування на порушення.

Крім того, держави-члени зобов'язані забезпечити процесуальні механізми для взаємодії між національними органами та суб'єктами, що впроваджують системи ШІ, запровадити санкційні процедури за порушення положень Регламенту, гарантувати можливість ефективного захисту прав осіб, на яких можуть впливати рішення, прийняті за допомогою високо ризикових систем ШІ. Такі вимоги, хоч і не потребують прийняття імплементаційного закону у вузькому сенсі, викликають необхідність внесення змін до чинного національного законодавства, зокрема до актів у сферах адміністративного права, захисту персональних даних, споживчого права, технічного регулювання, а також законодавства про державний нагляд (контроль).

А отже, реалізація положень Регламенту про ШІ вимагає від держав-членів ЄС не лише організаційно-інституційних змін, але й системного переосмислення національної нормативної бази, з метою її приведення у відповідність до нових європейських стандартів у сфері штучного інтелекту.

Висновки. Розвиток технологій штучного інтелекту, їх активне проникнення у чутливі сфери суспільного життя та зростання етичних і правових ризиків зумовили потребу в чіткому правовому визначенні ШІ. Відсутність єдиного, нормативно закріпленого поняття ускладнювало розроблення ефективних механізмів правового регулювання та контролю за використанням таких технологій. Регламент (ЄС) 2024/1869 є першим прикладом комплексного нормативного акта, який надає цілісну правову рамку для регулювання штучного інтелекту на наднаціональному рівні. Документ не лише закріплює правове визначення ШІ, але й визначає засадничі принципи його безпечного, прозорого та етично вивіреного застосування. Такий підхід спрямований на забезпечення правової визначеності, юридичної передбачуваності та дотримання фундаментальних прав і європейських цінностей у цифрову добу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Marta Lampart. Rozwiązania generatywnej sztucznej inteligencji – zagrożenia i aspekty prawne. Warszawa 2023. URL: <file:///C:/Users/777/Desktop/%D1%88%D1%96.pdf> (дата звернення: 23.04.2025).
2. Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2024/1689 z dnia 13 czerwca 2024 r. w sprawie ustanowienia zharmonizowanych przepisów dotyczących sztucznej inteligencji oraz zmiany rozporządzeń (WE) nr 300/2008, (UE) nr 167/2013, (UE) nr 168/2013, (UE) 2018/858, (UE) 2018/1139 i (UE) 2019/2144 oraz dyrektyw 2014/90/UE, (UE) 2016/797 i (UE) 2020/1828 (akt w sprawie sztucznej inteligencji). URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2024/1689> (дата звернення: 24.04.2025).
3. Jakub Kozłowski. Ochrona praw podstawowych w przypadku stosowania sztucznej inteligencji przez administrację publiczną w Unii Europejskiej. Obywatel w centrum działań e-administracji w Unii Europejskiej. Kraków. 2023. S. 51–63 URL: <https://ruj.uj.edu.pl/server/api/core/bitstreams/3f9fde55-fb61-4d30-b024-6994f16610c3/content> (дата звернення: 24.04.2025).
4. Komunikat Komisji. Sztuczna inteligencja dla Europy (SWD(2018) 137 final). Bruksela, dnia 25.4.2018. COM(2018) 237 final. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/HTML/?uri=CELEX:52018DC0237> (дата звернення: 25.04.2025).
5. Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady Europejskiej, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomicznospołecznego i Komitetu Regionów. Skoordynowany plan w sprawie sztucznej inteligencji. Bruksela, dnia 7.12.2018 r. COM(2018) 795 final. URL: https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:22ee84bb-fa04-11e8-a96d-01aa75ed71a1.0016.02/DOC_1&format=PDF (дата звернення: 25.04.2025).
6. Wytyczne w zakresie etyki dotyczącejgodnej zaufania sztucznej inteligencji. Grupa ekspertów wysokiego szczebla ds. sztucznej inteligencji. URL: <file:///C:/Users/777/Desktop/wytyczne%20w%20zakresie%20etyki%20dotycz%C4%85ce%20godnej%20zaufaniasztucznej-KK0219841PLN.pdf> (дата звернення: 25.04.2025).
7. Ursula von der Leyen. Wytyczne polityczne na następną kadencję Komisji Europejskiej (2019–2024). URL: <file:///C:/Users/777/Desktop/%D1%83%D1%80%D1%81%D1%83%D0%BB%D0%B0.pdf> (дата звернення: 25.04.2025).
8. BIAŁA KSIĘGA w sprawie sztucznej inteligencji. Europejskie podejście do doskonałości i zaufania. Komisja Europejska. Bruksela, dnia 19.2.2020 r. (COM(2020) 65 final). URL: <file:///C:/Users/777/Desktop/%D0%B1%D1%96%D0%BB%D0%B0%20%D0%BA%D0%BD%D0%B8%D0%B3%D0%B0.pdf> (дата звернення: 25.04.2025).
9. Agnieszka Kastelik-Smaza. Sztuczna inteligencja w edukacji – szanse, zagrożenia, ramy prawne. E-administracja. Wyzwania dla cyfrowych usług publicznych w Unii Europejskiej. Kraków. 2024. S. 189–214 URL: <https://books.akademicka.pl/publishing/catalog/view/644/2069/2534> (дата звернення: 26.04.2025).

10. Katarzyna Ziółkowska, Marek Wierzbowski. Ocena wpływu wykorzystania sztucznej inteligencji w administracji publicznej. *Prawo*. 334. 2022. S. 505–512. URL: https://repozytorium.uni.wroc.pl/Content/136792/PDF/53_K_Ziolkowska_M_Wierzbowski_Ocena_wplywu_wykorzystania_sztucznej_inteligencji.pdf (дата звернення: 27.04.2025).